

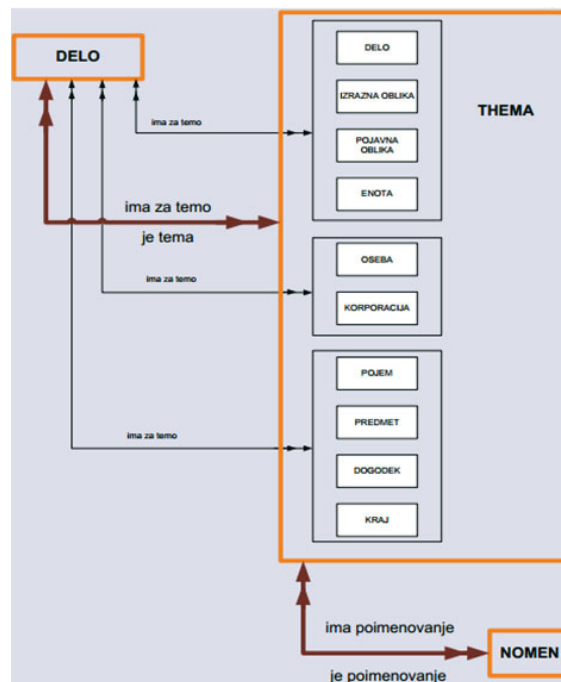
FZBZ – FORMULA ZA BOLJŠE ZAPISE?

Strokovno srečanje z naslovom *FZBZ – formula za boljše zapise?* je organiziralo Društvo bibliotekarjev Ljubljana dne 24. marca 2014 v prostorih Oddelka za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Dogodka se je udeležilo približno 50 poslušalcev. Gradiva so dostopna na spletni strani društva (http://www.dbl-drustvo.si/?page_id=231).

Namen srečanja je bil, na kratko predstaviti konceptualni model organizacije bibliografskega univerzuma *Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise* (FZBZ, objavljen leta 1998), ki je nastal pod okriljem Ifle z željo izboljšati bibliografske zapise, proces katalogizacije in posledično tudi knjižnične kataloge ter nacionalne bibliografije. Od nastanka tega modela je minilo že več kot 15 let, v tem času pa smo lahko sledili poskusom prenosa modela v prakso ter tudi nadaljnjemu razvoju modelov in aplikacij, ki izhajajo iz ideje FZBZ.

Program nekajurnega srečanja je vseboval tri predstavitve. Najprej je dr. Maja Žumer predstavila izhodišča, značilnosti in razvoj entitetno-relacijskega modela FZBZ. Namen tega modela je zadostiti naslednjim štirim uporabniškim postopkom: *najti*, *identificirati*, *izbrati* in *pridobiti dostop*, po novem pa bi najverjetneje lahko dodali še postopek *raziskovati*. Model predvideva tri skupine entitet. Prva skupina zajema *delo*, *izrazno obliko*, *pojavno obliko* in *enoto*, druga skupina vključuje *osebo* in *korporacijo* ter *družino* (slednja je dodana pri FRAD), medtem ko se tretja ukvarja s *tematskimi odnosi* (angl. *aboutness*) ter poleg entitet iz prve in druge skupine zajema še *predmet*, *pojem*, *dogodek* in *kraj*. Za zadnji dve skupini sta bila kasneje razvita še dva dopolnjujoča teoretična modela. Leta 2010 objavljeni model *Funkcionalne zahteve za normativne zapise* (angl. kratica FRAD) uvaža *ime* kot entiteto in dodaja dva uporabniška postopka: *upravičiti* (angl. *justify*) in *postaviti v kontekst* (angl. *contextualise*). Najmlajši konceptualni model *Funkcionalne zahteve za predmetne normativne zapise* (angl. kratica FRSAD) je bil v knjižni obliki objavljen leta 2011. Pri razvoju slednjega se je pokazala potreba po ločitvi "stvari" od poimenovanja, zato model uvaža dve novi entiteti. To sta: *thema* (vse, kar je lahko tematika dela) in *nomen* (simbol ali kombinacija simbolov, pod katerimi je tema poznana ali ki jih

uporabljamo, ko o temi govorimo), kar posledično uvaža tudi nov odnos z izhodiščnim modelom FZBZ (slika 1).

Slika 1: FRSAD – posplošitev FZBZ (Vir: Žumer, 2014)

Dr. Tanja Merčun je predstavila prednosti modela z vidika končnega uporabnika. Osredotočila se je na problem uporabniških vmesnikov. Izhajala je z vidika kompleksnejših uporabniških vprašanj; le-ta so bolj pogosto vezana na izrazno obliko kot na pojavno obliko, ki je temelj obstoječe katalogizacijske prakse in prikaza podatkov. Čeprav študije kažejo, da ima skoraj 80 % del samo eno izrazno in pojavno obliko, je model FZBZ uporaben predvsem za preostalih 20 % del, ki so hkrati tudi najbolj iskana, najpopularnejša dela. Postopek *raziskovati* pa ni uporaben le za leposlovna dela, temveč tudi za znanstveno publicistiko (npr. verzije znanstvenega članka). Nova vizualizacija informacij bi zato morala pregledneje prikazati več podatkov in več medsebojnih povezav. V praksi se izvaja že nekaj poskusov; znotraj bibliotekarske skupnosti so to npr. De Bib – flamski vzajemni katalog splošnih knjižnic, Scherzo – testni katalog za glasbo univerze v Indiani, Libris – švedski vzajemni katalog visokošolskih knjižnic,

Trove – projekt avstralske nacionalne knjižnice, LibraryThing pa je najbolj referiran neknjižničarski projekt. V enem izmed testiranj vizualizacije informacij sodeluje tudi Merčunova s projektom FrbrVIS (<http://november.idi.ntnu.no/frbrized/rest/db/frbrvis/indexSi.html>; ne deluje v brskalniku Internet Explorer).

Posledice, ki naj bi jih z implementacijo modela pričakovali knjižničarji, je v zadnjem predavanju razložil dr. Jan Pisanski. Da bi lahko izkoristili potenciale modela FZBZ v realnem okolju, kot so npr. zmanjševanje stroškov, dodana vrednost storitev, pomembnejša vloga knjižnic v semantičnem spletu (ki jo npr. omogoča metoda objave povezanih podatkov (angl. *Linked Data*)), je treba izpolniti vrsto zahtevnih pogojev na praktični ravni. Najprej so bila sprejeta *katalogizacijska načela* (leta 2009 je bila objavljena *Izjava o mednarodnih katalogizacijskih načelih*), istega leta so bila v Italiji sprejeta tudi njihova prva nacionalna *katalogizacijska pravila* REICAT. Leta 2013 so se začela uporabljati nova anglo-ameriška katalogizacijska pravila RDA, ki so sicer tesno povezana z dosežanjo prakso, predvsem zaradi formata. Tudi na področju *formata* se razvija nekaj pristopov, npr. BIBFRAME (<http://www.loc.gov/bibframe/docs/model.html>), ki izhaja iz anglo-ameriške prakse. Implementacija FZBZ pa je povezana tudi z razvojem vrste drugih elementov, npr. računalniških sistemov in uporabniških vmesnikov. Predvsem je treba rešiti problem *konverzije* obstoječih podatkov in bibliografskih zapisov, ki temeljijo na različnih (lokalno prilagojenih) formatih in (nacionalnih) katalogizacijskih pravilih. Avtomatizirana pretvorba podatkov v obliko, ki je skladna s FZBZ, je zahteven postopek. Testni projekti so pokazali, da rešitve frbrizacije niso popolne, algoritmi pa niso enostavni niti za določen sklop – bazo podatkov (npr. nacionalna bibliografija), in to tudi zaradi nekonstentnosti katalogizacijske prakse in nestrukturiranosti nekaterih podatkov v formatu (npr. manjkajo podatki o enotnih naslovih, podatki o izraznih oblikah, navedbe avtorstva, semantični odnosi med podatki).

V končni razpravi so imeli udeleženci več vprašanj, ki so se nanašala na koristnost modela, torej na to, kako bo to vplivalo na delo knjižničarja. Predvideva se namreč, da se bo z implementacijo FZBZ odpravilo podvajanje podatkov, zapise pa se bo bogatilo z dodanimi informacijami, kar pomeni, da se obseg katalogizatorjevega dela ne bo zmanjšal, temveč bo delo bolj intelektualizirano. Udeleženci so želeli vedeti tudi, kako je z razvojem in implementacijo FZBZ v slovenskem okolju, med drugim jih je zanimal predvsem razvoj katalogizacijskih pravil. Predavatelji so izpostavili tudi testiranje pretvorbe zapisov s frbrizacijo Slovenske nacionalne bibliografije.

Reference

Žumer, M., 2014. *Model FZBZ – izhodišča, značilnosti in razvoj Ta čudni model na F ...* [pdf] Dostopno na: <http://www.dbl-drustvo.si/wp-content/uploads/2014/03/Kaj-je-fzbz.pdf> [2. 4. 2014].

Drugi viri

- Aalberg, T., Merčun T. in Žumer, M., 2011. Coding FRBR-structured bibliographic information in MARC. V: C. Xing, et al. ur. *ICADL 2011: Proceedings of the 13th International Conference on Asia-Pacific Digital Libraries, LNCS 7001*. Heidelberg: Springer. pp. 128–137.
- Aalberg, T. in Žumer M., 2013. The value of MARC data, or challenges of frbrisation. *Journal of Documentation*, 69(6), pp. 851–872.
- Dimec, Z., Žumer, M. in Riesthuis, G. J. A., 2005. Slovenian cataloging practice and functional requirement for bibliographic records: a comparative analysis. *Cataloging and Classification Quarterly*, 39(3–4), pp. 207–227.
- Merčun, T., 2014. *Uporabniški vmesniki in FZBZ*. [pdf] Dostopno na: http://www.dbl-drustvo.si/wp-content/uploads/2014/03/FZBZ_vmesniki_MercunTanja.pdf [2. 4. 2014].
- Merčun, T., Žumer, M. in Aalberg, T., 2012. FrbrVis: an information visualization approach to presenting FRBR work families. V: P. Zaphiris, et al. ur. *TPDL 2012, LNCS 7489*. Heidelberg: Springer. pp. 504–507.
- Pisanski, J., 2014. *FZBZ v praksi FZBZ in knjižnice*. [pdf] Dostopno na: <http://www.dbl-drustvo.si/wp-content/uploads/2014/03/FZBZ-knjiznicevpraksi.pdf> [2. 4. 2014].
- Takhirov, N., Aalber, T. in Žumer, M., 2012. FRBR-ML: a FRBR-based framework for semantic interoperability. *Semantic Web*, [online] 3(1), pp. 23–43. Dostopno tudi na: <http://www.semantic-web-journal.net/content/frbr-ml-frbr-based-framework-semantic-interoperability-0> [2. 4. 2014].
- Takhirov, N., Aalberg, T. in Žumer, M., 2011. An XML-based representational document format for FRBR. V: D.K.W. Chiu, et al. ur. *Web Information System Engineering - W WISS'10 Workshop*. Heidelberg: Springer. pp. 70–83.

Branka Badovinac in Nevenka Zupančič